

Bezpečnostní politika Polské republiky

Władysław Bartoszewski

Podobná vystoupení, jako je dnešní, považuji za velmi důležitá, neboť umožňují mezinárodnímu veřejnému mínění poznat východiska polské zahraniční politiky. Význam dnešního vystoupení je o to větší, že k němu dochází v hlavním městě země, která je nám blízká a z našeho hlediska důležitá. Z Čech k nám totiž před tisíci lety přišlo křesťanství. Jsme si vědomi staletých vzájemných kulturních a politických vztahů. Určitě to není v dějinách evropské kultury a vědy náhoda, že šestnáct let po zřízení slavné Univerzity Karlovy v Praze byla v roce 1364 založena univerzita v Krakově.

Jsme sousedé, naše země se nacházejí ve stejném subregionu, ve střední Evropě. Není to vymezení jen zeměpisné, ale má i svou geopolitickou dimenzi, vyjadřuje nejednoduché dějiny této části starého kontinentu. Nebudu tento motiv dále rozvádět, stačí říci, že se střední Evropa po staletí nacházela mezi expanzivním Německem a neméně expanzivním Ruskem a že se tato oblast současně vyznačovala značnými kulturními odlišnostmi. To vysvětluje, proč naše země, které měly ve 20. století podobné osudy, často na ně reagovaly odlišně.

Oba naše národy prožily hořkost zrady velmocí a hitlerovskou okupaci. My, Poláci, cítíme přesnost definice Václava Havla, který 27. dubna 1995 na konferenci v Monsu, kde hovořil o zkušenostech české společnosti, prohlásil: „*Máme své hořké historické zkušenosti se systémem dvoustranných spojeneckých paktů a naše národní společenství má v živé paměti nejrůznější hry, v nichž se hrálo o náš osud bez naší účasti.*“ Po druhé světové válce nás spojil osud satelitních států sovětské říše. Po rozpadu sovětského impéria máme společné prozápadní aspirace, které jsou důležitým předpokladem pro rozvoj spolupráce mezi Polskem a Českou republikou na bilaterálním a multilaterálním základě. V dvoustranných vztazích jsme svědky dynamického rozvoje kontaktů v oblasti bezpečnosti i růstu obchodní výměny. V regionálním měřítku jsou oba naše státy často vnímány prizmatem tzv. visegrádské spolupráce.

Visegrádská skupina vznikla v roce 1989 z iniciativy Václava Havla, v období, kdy politické elity žily euforickou nadějí související se zhroucením komunismu a kdy pevně věřily v sílu toho, co nás spojuje. Výsledek této spolupráce v politické oblasti přinesl jisté rozčarování. V hospodářské oblasti jsme však vytvořili Středoevropské pásmo volného obchodu, které, až se k němu připojí Slovinsko, bude zahrnovat oblast sahající od Baltského moře až k Středozezemnímu moři, oblast, v níž žije více než 70 milionů lidí. Úspěchy můžeme mít i v bezpečnostní sféře. Mám tu na mysli společnou kontrolu vzdušného prostoru.

Transformace hospodářství ve visegrádských zemích probíhala rozdílně. Můžeme však říci, že hospodářský pokles vyvolaný zahájením nezbytných reforem už máme za sebou. Pokles výroby v postkomunistických zemích byl vyvolán nejméně třemi faktory: deregulací ekonomiky, její změnou na tržní ekonomiku a přerušením kooperačních vazeb na území někdejší RVHP. To, že jsme dokázali v relativně krátké době vyjít z ekonomiky nedostatku, zrealizovat měnu, provést rozsáhlou privatizaci, přeorientovat náš zahraniční obchod převážně na spolupráci s průmyslově vyspělými státy, je velkým úspěchem. Je to úspěch o to větší, že ho bylo dosaženo na průkopnické cestě od komunismu k demokracii a k volnému trhu.

Je normální, že se tam, kde jsou úspěchy a nadějně perspektivy, objevuje i obava z nezdaru. Obava o to silnější, čím větší byly naděje a aspirace. Nepoukazuji tu na jev čistě psychologický, chci tím jen ilustrovat klíčovou roli faktoru bezpečnosti. Odvážím se dokonce tvrdit, že bez důsledného pokračování v transformaci bude zásadním způsobem ohrožena svrchovanost každého postkomunistického státu.

Tento vztah mezi transformací a svrchovaností a stabilitou určuje směry naší bezpečnostní politiky a její oprávněnost.

Úspěch zemí odcházejících od komunismu, stabilizace tržního hospodářství a demokracie jsou v zájmu celého kontinentu.

Reformy v našem subregionu však nepostupují všude stejně rychle a podstatné rozdíly v této oblasti mohou být zdrojem nebezpečí. Evropa je systémem spojených nádob, jak úspěchy, tak nezdary reformem v jedné zemi mají vliv na průběh transformace u sousedů. Uvažujeme-li tedy o bezpečnostní architektuře nové Evropy, představujeme si takový systém vazeb, který by napomáhal k přenášení pozitivních příkladů a stimuloval by k jejich následování. Zmíněný systém by současně omezoval působení negativních jevů. Počítáme s tím, že se Severoatlantická aliance postupně rozšíří na Východ, že Západoevropská unie a Evropská unie budou posilovat a chránit transformační procesy.

Na jedné straně úzké propojení politických a ekonomických kroků na podporu transformace v postkomunistických zemích, na druhé straně propojení mezi západními institucemi, které se tak stávají systémem spojených nádob – to jsou základní předpoklady komplexního a nikoli jen selektivního začlenění Polska do procesu evropské integrace.

Ostatně historická zkušenost nás učí, že se země ležící na trasách tažení velkých armád nesmějí abstrahovat od otázek bezpečnosti. Soudíme, že dosažení členství v NATO je mnohem jednodušším krokem než integrace s Evropskou unií. Přizpůsobit naši armádu ke společné činnosti s ozbrojenými silami Severoatlantické aliance je – přes všechny obtíže – snazší než přizpůsobení ekonomiky a legislativy nárokům Evropské unie. Rovněž jsme přesvědčeni o tom, že nám naše přítomnost v NATO usnadní vstup do Evropské unie, která se tak bude rozšiřovat do oblastí, jež už bude součástí euroatlantického bezpečnostního systému, tzn. že bude stabilní.

Hovoříme-li o rozšíření západních struktur na Východ, měli bychom obrátit pozornost na tři důležité prvky tohoto procesu:

1) Samy zmíněné struktury prodělávají značné vnitřní proměny, přizpůsobují se zcela změněné mezinárodní situaci po skončení studené války. Západní státy musejí odpovědět na otázku, jaká bude Evropská unie, v jakém vztahu k ní bude Západoevropská unie, jaká bude podoba Severoatlantické aliance. Myslíme si, že stálá přítomnost Spojených států v evropské politice, podporující bezpečnost našeho kontinentu, je nadále nezbytná.

2) Úspěch rozšíření závisí v nemalé míře na našich schopnostech splnit vysoké nároky, které mají obě organizace vůči zemím, které se ucházejí o členství v nich. Kromě toho však úspěch rozšíření závisí také na politické vůli západních států. Západní politici dnes prohlašují, že rozhodnutí o rozšíření Evropské unie a NATO už padlo. Nemáme důvod jejich slovům nevěřit. Myslíme si totiž, že rozšíření obou těchto mezinárodních struktur směrem na Východ je v životním zájmu západních států. Očekáváme tedy, že podniknou jednoznačné kroky pro přijetí nových členů ze střední Evropy. Mírou této vůle bude pro nás i to, do jaké míry Evropská unie a NATO ve svých vnitřních reformách budou brát zřetel na předvídané rozšíření směrem na Východ.

3) Soudíme, že proces rozšiřování NATO a Evropské unie je nejen v zájmu zemí, které budou přijaty za členy jako první, ale že odpovídá i zájmům celého regionu, v němž jsou prováděny seriózní pokusy zavést na troskách komunismu pravidla tržního hospodářství a demokracie. Díky stabilizaci a usnadnění reformem ve střední Evropě se zvětšují šance na úspěch reformem v zemích na východ od nás. Evropa bude zcela bezpečná jen tehdy, až se bude celá řídit zásadami demokracie a tržního hospodářství.

V takto vymezené bezpečnostní problematice tkví v dané chvíli naše společenství osudů nebo – řečeno méně vzletně – podobnost mezinárodních podmínek bezpečnosti států vise-

grádské skupiny. S jistým zjednodušením lze říci, že se – pokud jde o bezpečnost – v případě střední Evropy rýsují tři koncepce.

Podle první z nich by střední Evropa měla být ponechána svému osudu. Taková koncepce by pro nás znamenala velké nebezpečí spočívající ve vytváření uzavřených regionálních vazeb, v opětném poklesu civilizačních standardů, v možném oživení etnických konfliktů a politické destabilizace a v důsledku toho všeho i v odsunutí našeho regionu na vedlejší kolej, v jeho marginalizaci.

Druhou koncepcí systematicky navrhuje Rusko. Je to koncepce nadřazenosti Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE, dříve KBSE) nad ostatními bezpečnostními organizacemi a systému překrývajících se záruk Ruska (Společenství nezávislých států) a západních států (NATO). Překrývajícím se zárukou vycházejí z toho, že o naší bezpečnosti budou rozhodovat jiní bez naší účasti. Tento scénář obě naše země znají z dějin, které se nesmějí a nemohou opakovat. Kromě toho lze těžko přehlédnout četné nedůslednosti této koncepce. Pochybnosti vyvolávají např. ruské záměry posílit OBSE při současném zpochybňování Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. Koncepce překrývajících se záruk je nakonec pro nás nepřijatelná z toho prostého důvodu, že tak nestabilní země, jakou je dnešní Rusko, nemůže být zárukou naší bezpečnosti. Ve starém Římě se o takových situacích říkalo: „Medice, cura te ipsum.“ (Lékaři, napřed vyléčte sami sebe.)

Třetí cestou je postupné rozšiřování západních struktur na Východ takovým způsobem, který umožní vyhnout se novému antagonistickému rozdělení našeho kontinentu. Tato koncepce se nám zdá správná, je totiž nejen v zájmu států střední Evropy, ale také v zájmu států ležících na východ od ní. Clintonova návštěva v Kyjevě a nedávné prohlášení prezidenta Kučmy nasvědčují tomu, že tato teze má podporu i na Ukrajině, která je našim důležitým partnerem.

Rozšíření NATO nepředstavuje hrozbu pro demokratické Rusko, ale naopak usnadňuje transformaci v této velké zemi, neboť tím, že stabilizuje centrum kontinentu, umožňuje Rusům soustředit se na hlavní problémy vnitřních reforem. Rozšíření NATO by podle našeho názoru uklidnilo ty politické kruhy v Moskvě, které uvažují v kategoriích obnovy tradičních zájmových sfér. I to považujeme za náš příspěvek k podpoře demokracie v Rusku. Současně se nijak netajíme tím, že nesouhlas s projevy ruského neoimperálního myšlení je jedním z důvodů naší snahy o přijetí do NATO.

Na Rusko a ostatní země někdejšího SSSR bude mít rozšíření NATO a Evropské unie pozitivní vliv díky geografickému přiblížení k Západu a díky příkladu, že důsledně prováděné reformy přinášejí velký úspěch. Myslíme si, že by pozitivní důsledky rozšíření NATO byly ještě větší, kdyby bylo doprovázeno navázáním strategického partnerství NATO nejen s Ruskem, ale i s Ukrajinou.

Zcela se ztotožňujeme s názorem, který vyjádřil v Monsu prezident Václav Havel: „*Nové NATO, chápající sebe samo, by se nemělo vzdálit příliš Rusku, ale muselo by jasně říci, že jde o velmoc, s níž chce spolupracovat na rovnoprávném základě, kterou nechápe jako svého nepřítel, ale naopak jako zemi, s níž musí udržovat strategické partnerství, jež v případě potřeby může být stvrzené i smluvní formou. Institucionálním prostorem dialogu a spolupráce NATO s Ruskem, se Společenstvím nezávislých států a s dalšími zeměmi by mohla být také Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.*“

Nadále věříme v Evropu nerozdělenou na velmocenské zájmové sféry. V evropských dějinách její civilizační hranice vytyčovaly výboje a nájezdy, v našem století pak hitlerovský příval a poté sovětské tanky sřezající impérium. Hovoříme-li dnes o konci dějin, pak chceme, aby skončily tímto způsobem utvářené dějiny evropské civilizace. Chceme, aby to, čemu se říká Evropa, určovalo společenství kulturních hodnot a společenství svobodně zvolených politických a hospodářských řešení.